

Tarih ve Günce

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
II/5, (2019 Yaz), ss. 273-300.

Geliş Tarihi: 16 Nisan 2019

Kabul Tarihi: 31 Temmuz 2019

Araştırma Makalesi/Research Article

DEMOKRAT PARTİ'NİN ORTADOĞU POLİTİKASINA TÜRKİYE'DEKİ YAHUDİ CEMAATİN BAKIŞI "ŞALOM GAZETESİ" ÖRNEĞİ

Arda BAŞ*

Öz

Türkiye'de Yahudi cemaatin basın yayın hayatındaki faaliyetleri 19. yüzyılın ikinci yarısına dayanmaktadır. Cumhuriyetin ilanından sonra azınlık haklarından feragat eden Yahudi cemaat Osmanlı Devleti dönemindeki basın yayın faaliyetlerine devam etmiştir. II. Dünya Savaşı'nın ardından çok partili hayat geçiş sürecinde Yahudi cemaat yeni basın yayın kuruluşları kurmuştur. Bunlardan en önemlisi ve uzun soluklusu Şalom Gazetesi'dir. Şalom Gazetesi, Yahudi İspanyolcası ve Türkçe olarak yaptığı haber ve yorumlarda sadece Yahudi cemaate ait haberler yayınlamamış, aynı zamanda bu gazete aracılığıyla Yahudi cemaat ülke meseleleri ile ilgili görüşlerini Türk kamuoyu ile paylaşmıştır. Bu çalışmada Şalom gazetesinde yayınlanan Türkçe makaleler taranarak, Yahudi cemaatin Demokrat Parti döneminde Ortadoğu'da meydana gelen gelişmeler karşısındaki tutumu çeşitli örnek olaylarla incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Şalom Gazetesi, Ortadoğu, İsrail.

DEMOCRATIC PARTY'S MIDDLE EAST POLICY AS PERCEIVED BY THE JEWISH COMMUNITY IN TURKEY: THE EXAMPLE OF THE "ŞALOM NEWSPAPER"

Abstract

The first press activities of the Jewish community in Turkey date back to the second half of the 19th century. Having renounced their minority rights

* Dr. Öğretim Üyesi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Öğretim Üyesi, arda.bas@ibu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4789-9220.

following the proclamation of the Republic, the Jewish community maintained their press activities that remained from the time of the Ottoman Empire. The process of transition to multi-party system saw the setting up new Jewish press organizations, the most important and lasting of which is the newspaper Şalom, which has not only published news of the Jewish community in the languages of Ladino and Turkish but also enabled the Jewish community to share their points of view of national issues with Turkish public. This study aims to analyze through several case studies the attitudes of the Jewish community towards developments in the Middle East during the Democratic Party era by reviewing Turkish articles published in Şalom.

Keywords: Democratic Party, Şalom Newspaper, Middle East, Israel.

Giriş

Türkiye’de yaşayan Yahudi cemaati Osmanlı Devleti’nin sona erdiği ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu günlerde “reaya” olmaktan çıkarak, “vatandaş” olarak bu topraklarda yaşamayı sürdürmüşlerdir. Ancak onlarda ekonomik olarak ülkenin yeniden inşası ve ulus devletin yapılandırılması esnasında tıpkı Türk milleti gibi çeşitli zorluklar yaşadılar.¹ Yahudi cemaati Türkiye Cumhuriyeti’ne vatandaşlık bağıyla bağlanmanın idrakiyle, Lozan Antlaşması’nın 42. Maddesi ile kendilerine verilen ayrıcalıklardan vazgeçtiklerini aile hukuku ve şahsi hükümler konusunda ayrı bir muameleye tabi olmayarak, azınlık haklarından feragat ettiklerini 15 Eylül 1925’te Adliye Vekaletine resmen bildirmişlerdir.² Yahudi cemaat, Türkiye’de kendilerine verilen haklar çerçevesinde sanat, ticaret, eğitim alanında yürüttükleri faaliyetlere ilave olarak basın hayatına da aktif bir şekilde varlık göstermişlerdir.

1947’de yayın hayatına başlayan Şalom gazetesi Yahudi cemaatin Türkiye’de çıkardığı yayınlar arasında en uzun soluklu olanıdır. Ancak ilk değildir. Şalom gazetesi kapağında Türkçe ve Musevice yayın yaptığını yazmaktadır. Museviceden kastedilen ise Yahudi-İspanyolcasıdır.³ Yahudi İspanyolcası yada diğer adıyla Ladino, İspanya’dan 15. yüzyılda göç eden Yahudilerin kullandıkları, Türkçe, Fransızca, Yunanca, İbranice ile bazı Balkan dillerinden sözcüklerinde yer aldığı bir dildir.⁴ Yahudi İspanyolcası ile ilk gazete 1675’te Hollanda’da, İspanya’dan göç eden Yahudiler tarafından yayınlanmıştır. Osmanlı Devleti’nde Yahudi-İspanyolcası ilk gazete ise 22 Mayıs

¹ Rıfat N. Bali, *Cumhuriyet yıllarında Türkiye Yahudileri bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001, ss. 33-34.

² Bali, *a.g.e.*, s. 65.

³ Naim A. Gülerüz, *Türk Yahudi Basını Tarihi: Süreli Yayınlar*, (Yayına Hazırlayan: Gila Erbeş), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2015. S. 50.

⁴ *A.g.e.*, s. 8.

1842'de İzmir'de yayın hayatına başlayan La Buena Esperansa (İyi Umut) olmuştur. Bu girişimi birkaç gazete daha takip etmiş ancak bunlar kısa ömürlü olmuştur. İstanbul'da ise 1853'te çıkarılan Or İsrail (İsrailin Işığı), El Jurnal İsrailit (1860-1871), El Nacional, öncülerdendir. 1871'de yine İzmir'de Esperansa (Umut) adıyla yeni bir gazete çıkmıştır. Adını bir süre sonra La Buena Esperansa olarak değiştiren bu gazete ise 1896'ya kadar faaliyetlerine devam etmiştir. 19. Yüzyılın sonuna doğru, El Meserret, La Verdad, El Komersiyal, El Progreso gibi pek çok Yahudi İspanyolcası gazete yayınlanmayı sürdürmüştür. II. Meşrutiyetin ilanının ardından bu sayıda artış olmuştur.⁵

Cumhuriyetin ilanının ardından bu gazete ve dergilerden bazıları kapanırken bazıları çalışmalarına devam etmiş ve yenileri açılmıştır. İstanbul'da El Tiempo, El Telegrafo, El Cudyo, El Cugueton ve Hamenora dergisi bunların başlıcalarıdır. 1931 yılında La Boz de Oriente, La Tienda de Yakob ve La Famiya Judia yayın hayatına başlamış, La Boz de, II. Dünya Savaşı yıllarında Balkanlarda yayınlanan tek Yahudi yayını olmuştur.⁶

La Boz de Turkiye (Türkiye'nin Sesi) ise 1 Ağustos 1939'da on beş günde bir yayınlanmaya başlanmıştır. Aynı zamanda Türk Kültür Birliği'nin onursal başkanı gazeteci Albert Kohen tarafından yayınlanan bu dergi ile Yahudi cemaat düzenli bir yayın organına sahip olmuştur. Dergi aynı zamanda İspanyolca yayınlanan La Boz Del Oriente'nin devamı niteliğindedir. Dergi ile Yahudi cemaati kamuoyunda temsil edilmesi ve cemaatin Türkçe konuşmasının telkin edilmesini amaçlıyordu.⁷ II. Dünya Savaşı'nın ardından çok partili hayata geçiş sürecinde Türkiye'de iki yıl içinde Yahudi cemaat altı tane gazete ve dergi yayınladı. 4 Temmuz 1947'de Şabat, 30 Ekim 1947'de Şalom, 19 Aralık 1947'de Atikva, 17 Haziran 1948'de Or Yehuda, ve 24 Ocak 1949'da Or İsrail ve 24 Temmuz 1948'de Fransızca L'Etoile du Levant.⁸

30 Ekim 1947'de Türkiye Cumhuriyeti'nin 24. kuruluş yıldönümünde yayın hayatına başlayan Şalom gazetesi, aynı yıl yayın hayatına başlayan Şabat gazetesinin kurucularından İsak Yaeş ve Avram Leyon tarafından yayımlanmaya başlanmıştır. Kuruluşunda 33x49 cm boyutunda 4 sayfa olarak perşembe günleri yayımlanmıştır. Gazete bu dönemde Türkiye'deki Yahudi cemaatin haftalık olarak yayınlanan ikinci gazetesi olmuştur. Gazetenin kurucularından İsak Yaeş, Şubat 1948'de Şalom'dan ayrılmıştır. Avram Leyon, sağlık sorunları nedeniyle zor şartlar altında çıkardığı Şalom'un faaliyetlerine 1984 yılına kadar devam etmesini sağlamıştır.⁹ Şalom, kendisinden önce yayınlanan Türkiye Yahudi cemaati yayınlarına benzer şekilde sütunlarında Yahudi cemaati haberlerine ve sorunlarına özel yer vererek, yurt içi ve yurt

⁵ A.g.e., ss. 8-28.

⁶ A.g.e., ss.33-35.

⁷ Bali, a.g.e., ss. 380-381.

⁸ Güteryüz, a.g.e., ss. 35-36.

⁹ Güteryüz, a.g.e., ss.50-52.

dışında yaşayan Yahudiler hakkında bilgiler paylaşmıştır. Gazete Yahudi İspanyolcasının yanı sıra sütunlarından Türkçe makalelere de yer vermiştir.¹⁰

Şalom gazetesi 30 Ekim 1947'de yayınlanan ilk sayısında bu gazeteyi çıkarma amacı Avram Leyon tarafından yazılan "Niçin Çıkıyoruz" başlıklı makale ile açıklanmıştır. Leyon bu makalesinde amaçlarının Türkiye'de yaşayan Yahudi cemaatinin önemli bir eksiğini gidermek olduğunu belirtmiş, gazeteye verdikleri Şalom adının Yahudi inancında barış anlamına geldiğini, böylece "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesine bir kez daha bağlılıklarını ifade ettiklerini vurgulamıştır. Leyon, "Şalom, memleket davalarına bitaraf bir görüşle düşünce ve anlayışlarını açıklamayı, hakikatten ayrılmamayı, eğriye eğri, doğruya doğru demeyi şiar edinecek" sözleri ile tarafsız bir yayıncılık yapmayı hedeflediklerini açıklamıştır. Yahudi cemaatine hizmet etmek için çalıştıklarını belirten Leyon, cemaatin öğrenmek istedikleri siyasi ve toplumsal haberlere ulaşmasını sağlayacaklarını belirtmiştir. Ayrıca gazetenin cumhuriyetin 24. yıldönümünde çıkmasının kendilerine mutluluk verdiğini belirterek, bu süreçte kendilerine gerekli kolaylığı sağlayan resmi makamlara teşekkür etmiştir.¹¹

CHP İktidarı Döneminde Şalom Gazetesi ve Ortadoğu

Şalom gazetesinin yayın hayatına başladığı dönemde Türk dış politikasının iki ana gündemi vardı. Türkiye bu dönemde II. Dünya Savaşı sonrası Sovyetler Birliği'nden gelen tehditler karşısında Batılı ülkeler ile yakınlaşma siyaseti izliyordu. Aynı zamanda Ortadoğu'da II. Dünya Savaşı sonrası en önemli gündem olan Filistin meselesini yakından takip ediyordu. Demokrat Parti iktidara gelmeden önce Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti ile Şalom gazetesi Filistin meselesi ile ilgili olarak farklı görüşlere sahiptiler.

II. Dünya Savaşı'nın ardından bölgede Araplar ve Yahudiler arasında artan çatışmalar nedeniyle Filistin mandasını terk etmeye hazırlanan İngiltere, konuyu BM gündemine taşımıştır. BM'de gündeme gelen ve Çoğunluk Raporu olarak bilinen plana göre Filistin'in Arap ve Yahudi devleti olarak bölünmesi Kudüs'ün ayrı bir varlık olarak BM tarafından yönetilmesi öngörülüyordu.¹² ABD ve Sovyetler Birliği, Filistin'in Arap ve Yahudi devleti olarak taksimi anlamına gelen bu karara destek verdiklerini açıklamıştı. Ardından İngiltere, Filistin'den tamamen çekileceğini duyurmuş ve BM Genel Kurulu 29 Kasım 1947'de Filistin'in Taksim kararını almıştır.¹³ Türkiye, BM'de Arap ülkelerinin yanında yer alarak Filistin'in taksim edilmesine karşı çıkmıştır. ABD ve Batılı ülkelerin izlediği Filistin politikasına rağmen Türkiye'nin BM'de Arap

¹⁰ Güleriyüz, *a.g.e.*, s.51.

¹¹ *Şalom*, 30 Ekim 1947.

¹² Fahir Armaoğlu, *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989, ss. 110-113.

¹³ Kürkcüoğlu, *a.g.e.*, s. 21.

ülkelerine verdiği destek, Arap ülkelerinin büyük devletler tarafından Filistin meselesinde yalnız bırakıldığı bir dönemde çok önemliydi.¹⁴ Türkiye'nin karşı çıktığı taksim kararı ise Yahudi cemaatinin yayın organı Şalom tarafından desteklenmiştir. Gazete BM'nin aldığı Filistin'in taksimi kararının yüzyıllardır dayanılmaz acılara katlanan Yahudilerin azda olsa teselli bulmasını sağladığını, bunun Yahudi tarihinde bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Arapların savaş tehdidini ölümden ve yok olmaktan kurtulmuş Yahudiler için "boş tehditler" olarak nitelendirmektedir.¹⁵ Şalom yazarlarından İzidor Levi, BM Kararı ile ilgili yazısında Arap dünyasının tüm muhalefetine ve çabasına rağmen Filistin'de özgür ve bağımsız bir Yahudi devleti bayrağı dalgalandığını belirtmiştir.¹⁶

Şalom gazetesi, Filistin Meselesi ile ilgili BM'de alınan taksim kararına destek olunca Türk basınında bazı kesimlerin tepkisi ile karşılaşmıştır. Yahudi cemaati üyelerinden İzidor Levi "Ömer Rıza Doğrul'a İmzalı ve Adresli Açık Mektup" başlıklı yazısında Doğrul'un 9 ve 12 Aralık 1947'de Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan makalelerinde, Türkiye'de yaşayan Yahudi cemaatin hükümetin Filistin meselesindeki dış politikasını desteklemediği için "arkadan vuran ve vatan haini"liği ile itham ettiğini belirtmiş, Doğrul'u Yahudi devleti kurulmasına karşı olan "bir numaralı kaleşör" olmakla suçlamıştır. Levi, Türkiye'deki demokratik ortamın verdiği imkanlarla, hükümette aynı paralelde olmasa dahi görüşlerini özgürce açıklayan vatansızlar olduklarını belirtmiştir.¹⁷

CHP iktidarda iken Ortadoğu savunmasına dair tartışmalara da kayıtsız kalmayan Şalom, İngiltere'nin Ortadoğu ülkelerini de içine alacak bölgesel savunma planlarına karşı çıkmıştır. Avram Leyon'un 29 Ocak 1948'de yayınlanan makalesinde, İngiltere'nin Ortadoğu'da varlığını sürdürmek için Arap ülkeleri, İran ve Türkiye'yi kapsayacak bir Ortadoğu bloğu kurmak istediğine dair haber paylaşmış, İngiltere'nin şahsi hesaplarla hatalı bir politika izlediği uyarısında bulunmuştur.¹⁸ Eli Şaul ise "Sulhun iki Temel Taşı Türkler ve Filistin Yahudileri" adlı makalesinde komünizm tehlikesi karşısında Türk milletinin gösterdiği dirençten övünçle bahsederken, ABD'nin güvenliğinin Türkiye'den başladığını belirterek Türk-Amerikan ilişkilerinin önemine dikkat çekmiştir. Yazar dünya barışının sadece komünistler tarafından değil Ortadoğu'da "İngiliz kuklası" olarak nitelendirdiği Araplar tarafından tehdit edildiğini ancak Batı ittifakının tıpkı Sovyetler Birliği gibi BM kararlarını dinlemeyen Arapları barış için tehdit olarak görmediği eleştirisinde

¹⁴ Türkkaya Ataöv, "The Palestine Question and Turkey", *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Vol.34, 1979, s.21.

¹⁵ *Şalom*, 4 Aralık 1947.

¹⁶ *Şalom*, 4 Aralık 1947.

¹⁷ *Şalom*, 18 Aralık 1947.

¹⁸ *Şalom*, 29 Ocak 1948.

bulunmuştur.¹⁹ Bu dönemde Şalom, Türkiye'nin Filistin meselesi ve Ortadoğu politikasında İngiltere'den ziyade ABD'ye yakın bir konumda durmasını arzulamaktadır.

İsrail Devleti'nin 14 Mayıs 1948'de kurulmasının ardından Şalom, Türkiye'nin, Filistin meselesinde arabulucu rolü üzerine bazı makaleler yayınlanmıştır. Avram Leyon, 27 Mayıs 1948'de "Filistin'de İsrail Devleti Kurulmuştur" başlıklı yazısında bölgede meydana gelen son gelişmelerden bahsetmiş, ardından Ortadoğu'nun en medeni ve en kuvvetli ülkesi olan Türkiye'nin Filistin'de meydana gelen gelişmeler karşısında müdahil olmasını istemiştir. Türkiye'nin, İsrail ile ticari ilişkilerini geliştirmesi için hemen harekete geçmesi gerektiğini belirten yazar, Türkiye'nin Filistin meselesinin çözümünde "ağabey sıfatı" ile hareket etmesini isteyerek Arapların, Türkiye'nin arabuluculuğunu reddetmeyeceğini iddia etmiştir. Yazar, Türkiye'nin müdahalesi ile hem ekonomik kazanç hem bölgesel kazanç elde edeceğini hatta üçüncü dünya savaşının çıkmasını engelleyeceğini belirtmiştir.²⁰ Avram Leyon ise Türkiye'nin BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu'na seçilmesini çok sevindirici ve önemli bir haber olarak nitelendirmiş, bunu BM'nin Türkiye'nin Filistin meselesini çözmek konusundaki önemini anladığının göstergesi olarak değerlendirmiştir.²¹ Şalom ayrıca Hüseyin Cahit Yalçın'ın Filistin Uzlaştırma Komisyonu başkanlığına seçilmesini sorunun çözümüne önemli katkı sağlayacağını belirtmiştir.²²

I. Arap-İsrail Savaşı devam ederken hükümetin Yahudilerin Filistin'e göçünü sınırlamak için pasaport verilmesinin engellemesi gibi aldığı önlemler hakkında Şalom gazetesi eleştirel bir tutum içinde olmamış bunun sadece hükümetin kararı olduğu, Yahudi cemaatin bu konuya müdahil olmasının mümkün olmadığını iddia etmiştir.²³ Öte yandan Eli Şaul, bazı yazarların Türkiye'de Siyonizm propagandası yapıyor iddialarına şiddetle karşı çıkmış, arttığını iddia ettiği Yahudi karşıtlığı ve ırkçılık konusunda ilgili makamları dikkatini çekmek istemiştir.²⁴

Türkiye'nin Ortadoğu politikasında attığı en önemli adımlardan biri olan İsrail Devleti'ni tanıma kararı Şalom'un başlıca gündem maddesi olmuştur. Bu karardan birkaç ay önce Şalom gazetesinde bu konuda önemli değerlendirmeler yapılmıştır. Avram Leyon "Türkiye İsrail Devleti'ni Tanımak Üzeredir" adlı makalesinde, Araplar ile aynı dine mensup olan Türkiye'nin Arapları gücendirmemek için İsrail'i şu ana kadar tanımadığını, ancak İngiltere'nin de İsrail'i Araplar ile olan yakın ilişkilerine rağmen tanınmasının ardından

¹⁹ Şalom, 18 Mart 1948.

²⁰ Şalom, 27 Mayıs 1948.

²¹ Şalom, 16 Aralık 1948.

²² Şalom, 20 Ocak 1949.

²³ Şalom, 4 Kasım 1948.

²⁴ Şalom, 8 Temmuz 1948.

Türkiye'nin de aynı yönde karar alacağından emin olduğunu belirtmiştir. Türkiye'nin bu aşamada İsrail'i tanımakta çok geç kalmayacağını iddia eden yazar bir ihracat ülkesi olan Türkiye'nin en iyi müşterisinin İsrail olacağını iddia etmiştir. İsrail'in savaştan yeni çıktığı için yıkılan şehirleri yeniden inşa etmek için pek çok ürünü dışardan almak zorunda olduğunu belirterek buradaki pazar potansiyeline dikkat çekmiştir. İsrail tarafının da Türkiye ile ekonomik alanda anlaşmalar yapmak istediğini, gıdandan inşaat malzemesine kadar pek çok ürünü Türkiye'den temin edecek olan İsrail'in, Türkiye'ye peşin olarak dolar cinsinden ödeme yapacağını iddia etmiştir. Yazar Türkiye'nin İsrail'i bir an önce tanımasını ve iki ülke arasında siyasi ve ekonomik alanda anlaşmalar yapılmasını arzu ettiklerini belirtmiştir.²⁵

Bu süreçte Şalom, Türkiye'nin İsrail ile ilişkiler konusunda attığı adımları yakından izlemiştir. Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak, 17 Şubat 1949'da yaptığı açıklamada Türkiye'nin Filistin Uzlaştırma Komisyonu'ndaki görevi devam ederken İsrail'i tanımasının doğru olmayacağını belirtmiş,²⁶ 28 Şubat 1949'da yaptığı açıklamada ise İsrail devletinin vaka olarak var olduğunu, Arap temsilcilerin İsrail ile görüştüğünü, 30'dan fazla devletin İsrail'i tanıdığını söylemiştir.²⁷ Şalom'dan Eli Şaul, Sadak'ın Türkiye-İsrail ilişkileri hakkında yaptığı açıklamaya değinerek bu açıklamaya kadar Türkiye'nin İsrail'e yönelik politikasının belirsizliği koruduğu, bu açıklama ile birlikte, Türkiye'nin İsrail Devleti'ni bir vaka olarak tanıdığını ve bakanın açıklamalarının yakın bir zamanda Türkiye'nin İsrail'i tanıyacağını dair güçlü bir işaret olduğunu belirterek bunun iki taraf içinde mutluluk verici bir gelişme bulunduğunu belirtmiştir. Yazar Türkiye'nin bu kararında geç kaldığı eleştirisinde bulunarak, Türkiye'nin Ortadoğu'daki prestijini ve ticaret hacmini arttırmak için İsrail'i tanımaya ihtiyacı olduğunu iddia etmiştir. Sadak'ın Türkiye'nin Filistin Uzlaştırma Komisyonu'ndaki görevi nedeniyle İsrail'e yönelik tutumunu şuanda değiştiremeyeceği yönündeki açıklamalarını eleştiren yazar, Türkiye komisyonunda tarafsız olmak istiyorsa derhal İsrail'i tanımalıdır, diyerek Türkiye'nin Ortadoğu'da yaptığı ticareti karlı hale getirmesi için kendine dolarla ödeme yapan İsrail ile ticari ilişkilerini geliştirmesi gerektiğini, bunun bile başlı başına İsrail'i tanımak için bir gerekçe olduğu değerlendirmesinde bulunmuştur.²⁸

Avram Leyon ise ABD, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Balkan ülkelerinin tamamının tanıdığı, İsrail Devleti'ni tanımak konusunda hükümetin geç kaldığı eleştirisinde bulunmuştur. Leyon, Sadak'ın Filistin Uzlaştırma Komisyonu üyeliğindeki tarafsız tutumunu bozmamak için İsrail'i tanımadığı yönündeki mazerete itiraz ederek, bu açıdan bakıldığında komisyonun diğer iki

²⁵ Şalom, 10 Şubat 1949.

²⁶ Ayın Tarihi, 17 Şubat 1949.

²⁷ Ayın Tarihi, 28 Şubat 1949.

²⁸ Şalom, 17 Şubat 1949.

üyeyi olan ABD ve Fransa'nın da İsrail'i tanımaması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye'nin, İsrail'i tanıyarak onunla ekonomik anlaşmalar yapması gerektiğini, iki ülkenin el ele vermesiyle bölgenin cennet ve "yeni bir Amerika" olacağını iddia etmiştir.²⁹

Türkiye'nin İsrail'i resmen tanımasının ardından ise Şalom yazarları, CHP hükümetinin bu kararını destekleyen makaleler kaleme almışlardır. Eli Şaul, "Türkiye'nin İsrail'i Tanınması Münasebetiyle" başlıklı makalesinde Türkiye'nin bu kararda geciktiğini tekrarlamış, Türkiye'nin kendisine sağlayacağı tüm faydayı bir yana bırakarak iki Arap devletinin İsrail ile mütareke yapmasının ardından İsrail'i ancak tanıdığı eleştirisinde bulunmuştur. Türkiye'nin İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke olmasının önemli sonuçlar doğuracağını belirten yazar onu İran, Pakistan, Hindistan gibi ülkelerin takip edeceği ve artık Arapların Filistin meselesine daha gerçekçi bir gözle bakacağını belirtmiştir.³⁰ Eli Şaul makalelerinde sadece Türk hükümetine mesaj vermemiş, İsrail hükümetini de dost bir Türkiye'ye muhtaç olduğu hatırlatmasında bulunmuştur. Özellikle iki tarafın ekonomik nedenlerle birbirlerine ihtiyacı olduğu vurgusunu yapmıştır.³¹ Gazetede ki köşesinde Eli Şaul, Türkiye'nin de içinde bulunduğu Filistin Uzlaştırma Komisyonu üyelerinin herhangi bir sonuca ulaşmayan çalışma tarzını eleştirmiştir.³² Avram Leyon ise kaleme aldığı makalede Türkiye'nin İsrail'i tanımaya rağmen temsilci göndermek ve ticari ilişkileri geliştirmek konusunda yavaş davranmasını değinmiştir.³³ Eliahu Sasson'un İsrail'in Türkiye elçisi olarak göreve başlaması ile ilgili Avram Leyon tarafından yapılan değerlendirmede bu iki taraf açısından da Araplara örnek olması gereken iyi komşuluk ilişkisi ve dış politika başarısı olarak nitelendirmiştir.³⁴

Avram Leyon, 14 Mayıs 1950 yapılacak seçimler öncesinde köşe yazısında, CHP'nin ülkeyi 25 yıldır yöneten, aldığı bazı kararların kamuoyunda rahatsızlık yaratmasına rağmen, memlekete önemli hizmetler sunan bir parti olarak seçimleri kazanma şansının olduğunu belirtmiştir. DP'nin ise kısa sürede Türk milletinin sevgisini kazanan, ülke menfaatleri için çalışan lider kadrosu özellikle 1946'dan itibaren rejimin demokratikleşmesi için büyük çaba gösteren parti olarak tanıtmıştır.³⁵ Avram Leyon seçimlerden sadece 4 gün önce kaleme aldığı yazısında, CHP'nin 1946'dan sonra kabuk değiştirdiğini artık yeni bir yüzü ile daha demokratik bir parti olduğunu belirtmiştir. Leyon, CHP'nin dış politikada aldığı en önemli kararlardan birinin İsrail Devleti'ni tanınması ve ticari

²⁹ Şalom, 24 Mart 1949.

³⁰ Şalom, 7 Nisan 1949.

³¹ Şalom, 19 Mayıs 1949.

³² Şalom, 21 Temmuz 1949.

³³ Şalom, 9 Haziran 1949.

³⁴ Şalom, 12 Ocak 1950.

³⁵ Şalom, 27 Nisan 1950.

ilişkilere başlaması olduğunu belirterek, Türkiye'nin bu kararı ile diğer Müslüman ülkelere örnek olduğunu tekrarlamıştır. Türkiye'nin Arap ülkeleri ile İsrail arasında barış yapmasında "ağabey" pozisyonuyla önemli rol oynayacağını iddia eden yazar, bunun CHP hükümeti tarafından başarılacağına inandıklarını belirtmiştir. Gazetenin seçimden önceki sayısında İnönü ve CHP ile ilgili haberlere geniş yer verirken DP'den çok az bahsetmesi dikkat çekicidir.³⁶

Seçimlerin ardından Şalom gazetesi sonuçlarla ilgili Türkçe makalelerle değerlendirme yapmaktan ziyade Nadir Nadi'nin Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan "O Günün Manası" adlı makalesini aktarmakla yetinmiştir. Bahsi geçen makalede demokratik seçimleri olaysız bir şekilde tamamlayan Türk milletinin büyük bir imtihanı, başarılı bir şekilde verdiğini belirtmiş, CHP'nin 25 yıllık iktidarı boyunca bazı hatalı politikalar izlese dahi başarılı politikalarının daha fazla olduğunu vurgulamış ve bugünkü demokratik ortama CHP'nin önemli katkı sunduğunun altını çizmiştir. CHP'nin dört yıl sonra yeniden seçimlerde başarılı olacağını ümit ettiklerini belirten bir değerlendirme yapmıştır.³⁷

Demokrat Parti Döneminde Şalom

DP 14 Mayıs 1950 seçimlerinde iktidara gelince, CHP döneminde başlayan İsrail ile yakın ilişkiler politikasını sürdürme kararı aldı. Ancak bu kolay olmadı. Aynı dönemde Sovyetler Birliği, Türk-Arap ilişkilerinde gerilimi sürekli yüksek tutmaya çaba harcıyordu. Üstelik buna CHP döneminden İsrail ile yakın ilişkiler yükü eklenmişti. Menderes hükümeti iktidarının ilk yıllarında, Arap ülkelerinin, Türkiye-İsrail ilişkilerine tepkisi ve yaratacağı sonuçları iyi analiz edemedi.³⁸

DP seçimleri kazanmasının ardından hükümet programını açıklamış ve Şalom gazetesi yazarları DP programına destek vermişlerdir. Programın ülkenin tüm sorunlarını ele aldığı için kendilerini rahatlattığını belirten yazar A. L., DP kadrolarının son beş yıldır ülkeyi dolaştıkları için sorunlara hakim olduklarını yazmıştır.³⁹ Şalom'un Türkiye'nin DP dönemindeki Ortadoğu politikasında öncelikli beklentisi, İsrail ile CHP döneminde başlayan ilişkilerin bu dönemde de sürdürülmesi yönündedir. Dr. Yusuf Levi Levent, Türkiye-İsrail İlişkilerinin, Arap Birliği ile Sovyetler Birliği arasında yakınlaşmanın arttığı bir dönemde büyük önem kazandığını, Batılı demokratik ülkelerle her zaman yakın ilişki içinde olan Türkiye ve İsrail'in ilişkilerini daha da geliştirmesi gerektiğini

³⁶ Şalom, 10 Mayıs 1950.

³⁷ Şalom, 18 Mayıs 1950.

³⁸ Fadime Bektaş, *Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006, s. 20.

³⁹ Şalom, 1 Haziran 1950.

belirtmiştir.⁴⁰ Avram Leyon, İsraili Hapoel futbol takımının Haziran 1950'de İstanbul'a yaptığı ziyaret sonrası yaptığı değerlendirmede, iki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesine kültürel alandaki yakınlaşmanın çok önemli katkı sağlayacağına dikkat çekmiştir. Leyon, Türkiye'nin bugün Ortadoğu'da İsrail gibi güçlü ve samimi bir komşuya ihtiyacı olduğunu, Araplar ile Sovyetler Birliği arasındaki yakınlaşmanın bölgede büyük tehlike yaratacağına dikkat çekmiş ve eğer Türkiye ve İsrail yakınlaşırsa hiçbir yabancı gücün Ortadoğu'ya girmeye cesaret edemeyeceğine belirtmiştir.⁴¹

DP iktidara gelmesinin ardından İsrail ile ilişkileri geliştirmek için attığı en önemli adım Temmuz 1950'de yapılan ticaret anlaşmasıdır. Şalom atılan bu adımı Türkiye'nin Ortadoğu politikası açısından önemli gelişme olarak değerlendirmiştir. Lemi Gülman, 4 Temmuz 1950'de Türkiye ile İsrail arasında yapılan ilk ticaret anlaşmasının iki ülke açısından büyük önem taşıdığını, bu anlaşmanın Türk hükümetinin İsrail'e karşı duyduğu sempatinin en önemli göstergesi olduğunu, aynı zamanda maslahatgüzar olarak görev yapan M. Seyfullah Esin'in elçi olarak atanmasının iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimi açısından çok önemli bir gelişme olduğunu iddia etmiştir.⁴² Türkiye-İsrail arasında yapılan ticaret anlaşmasının önemine dikkat çeken gazete, Türkiye'nin İsrail'den gelen dostça seslere cevap vererek iki ülke arasındaki ilişkileri geliştirmek için önemli adımlar attığını belirtmiştir.⁴³

DP hükümetinin Ortadoğu'da İsrail'e yönelik attığı yaklaşma adımları Şalom tarafından desteklenirken, Türkiye'nin de üç üyesinden biri olduğu Filistin Uzlaştırma Komisyonu eleştirilmiştir. Gazetede yapılan değerlendirmede kurulmasının üzerinden iki yıl geçmesine rağmen komisyonun çözüme herhangi katkı sağlamadığını, sadece raporlar hazırlanarak bir sonuca ulaşılmasının mümkün gözükmediğine dikkat çekmiştir.⁴⁴

DP'nin Ortadoğu'da İsrail ile yakınlaşmak için attığı adımlar kısa sürede Arap ülkelerinin tepkisini çekmiştir. Şalom ise Türkiye'nin Ortadoğu'da İsrail'e yönelik siyasetinin Arap ülkelerinden gelen eleştirilere rağmen sürmesi gerektiği savunmuştur. Avram Leyon, bu konuda yaptığı değerlendirmede Türkiye ile İsrail arasındaki yakın ilişkinin Arap dünyasında rahatsızlık yarattığını, bu nedenle Arap basınında Türkiye-İsrail ilişkilerine dair gerçek olmayan haberlerin yayımlandığını belirtilmiştir. Leyon, asılsız iddialara Dışişleri Bakanı Köprülü'nün gereken cevabı verdiği belirterek İsrail'in

⁴⁰ Şalom, 8 Haziran 1950.

⁴¹ Şalom, 15 Haziran 1950.

⁴² Şalom, 13 Temmuz 1950.

⁴³ Şalom, 24 Ağustos 1950.

⁴⁴ Şalom, 25 Eylül 1950.

Ortadoğu'nun en demokratik ülkesi olan Türkiye ile iyi ilişkiler kurmasının doğal olduğunu ve Arapların, Türkiye'yi anlamadıklarını iddia etmiştir.⁴⁵

Şalom, CHP döneminde olduğu gibi DP döneminde de Filistin meselesinde Türkiye'nin arabulucu rolüne vurgu yapan yayınlara devam etmiştir. 1951'in ilk günlerinde Mısır ile İsrail arasında artan sınır çatışmaları hakkında Avram Leyon köşesinde yaptığı değerlendirmede, bölgedeki gerilimin üçüncü dünya savaşına yol açabilecek nitelikte olduğuna dikkat çekerek, İsrail'in uzlaşma tekliflerinin Mısır tarafından çeşitli bahanelerle reddedildiği belirtilmiştir. Leyon yazısının sonunda İsrail'in arzusunun sadece komşularıyla özellikle "BÜYÜK DOSTU TÜRKİYE" ile iyi ilişkiler sağlamak olduğunu büyük harflerle belirtmiştir.⁴⁶

Ortadoğu Savunması Hakkında Görüşler

DP iktidara geldiğinde en önemli dış politika gündemi Türkiye'nin NATO'ya katılmasıydı. İngiltere, Kore Savaşı'na kadar Türkiye'yi NATO ittifakından ayrı olarak Akdeniz ve Ortadoğu ülkelerinin bir kısmının dahil olacağı bir pakta dahil olmasını istiyordu. Türkiye'nin, NATO'ya dahil olması için İngiltere'nin Ortadoğu savunması için yaptığı planlamalara aktif bir şekilde destek olması gerekti. Bu nedenle Ortadoğu savunması ve bölgede kurulacak askeri paktlar Türk dış politikasının öncelikli gündem maddelerinden biri haline geldi. Şalom gazetesi de Ortadoğu savunmasıyla ilgili tartışmalara kısa sürede dahil oldu. Gazetede yayınlanan makalede bölgenin savunmasının ancak Türkiye, İsrail, Yunanistan, İtalya ve Arap ülkelerinin katılımı ile sağlanabileceği iddia edilmiştir. Şalom'a göre Kore Savaşı'ndan beri Arapların bloklar arasındaki çatışma karşısında tarafsız bir tutum içinde olmaları kaygı verici bir durumdu. Bunun yanında gazete Arapların; Türkiye, İsrail ve Yunanistan arasındaki komünizme karşı yakınlaşmadan rahatsızlık duyduğuna dikkat çekmekteydi. Gazetede yer alan yorumda, Arap basınında Türkiye ile İsrail arasındaki yakınlaşma konusunda yapılan eleştirilerin, Sovyetlerin söylemi ile benzer olmasının, Arapların, Sovyetler Birliği ile ilişkileri hakkındaki şüpheliyi güçlendireceği belirtilerek, Arap ülkelerine, Türkiye'nin izlediği yolu takip ederek İsrail ile iyi ilişkiler geliştirmesi tavsiye edilmiştir.⁴⁷

Şalom bölgede kurulacak askeri paktlarda Türkiye'nin belirleyici rolünü uzun süre işlemeye devam etmiştir. Ancak gazetede yer alan değerlendirmelerin ağırlıklı olarak bir Türk-Arap bölgesel antlaşmasından ziyade Türkiye-İsrail yakınlaşmasını tavsiye eder niteliktedir. Türkiye'nin daveti üzerine Ankara'ya gelmesi beklenen Arap Birliği Genel Sekreteri Azzam

⁴⁵ Şalom, 1 Şubat 1951.

⁴⁶ Şalom, 18 Ocak 1951.

⁴⁷ Şalom, 8 Şubat 1951.

Paşa'nın ziyareti hakkında Avram Leyon tarafından yapılan değerlendirmede, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Mc Ghee'nin son Ortadoğu turunda Arap Birliği'ndeki, Batı ve ABD karşıtlığını bizzat gördüğünü bu nedenle Arap ülkeleri ile ABD arasındaki ilişkileri düzeltmek için Türkiye'nin yardımına başvurduğunu belirtmektedir. Leyon bu ziyaret ve ABD'den gelen talebin "Türkiye'nin Ortadoğu siyasetinin en belirleyici ülkelerinden biridir" yönündeki söylemlerini bir kez daha doğruladığını belirtmiştir. Leyon, artık Arapların, Sovyetler Birliği ile ilişkilerinin kimsenin gözünden kaçmadığını belirterek, Ortadoğu'da komünizmle mücadele eden iki devletin birbiriyle yakın komşu olan Türkiye ve İsrail olduğunun altını çizmiştir. Leyon'a göre Türkiye'nin İsrail ile yakınlaşmasında, İsrail'in Sovyetler Birliği'ne karşı açık ve net tavır alması etkili olmuştur. Makale, Ankara'da yapılacak görüşmelerin Ortadoğu siyasetine güçlü Türkiye'nin yardımı ile huzura kavuşmasına katkı sağlaması temennisi ile sona ermiştir.⁴⁸

Leyon, Ortadoğu savunması ile ilgili bir diğer makalesinde, ABD ve İngiltere'nin son zamanlarda bu konu ile ilgili yoğun bir mesai yürüttüklerini belirterek, İngiltere'nin bölgenin savunması konusunda Araplara değil, Türkiye ve İsrail'e güvenebileceğinin farkında olduğunu, bu nedenle de en fazla yardımı bu iki ülkeye yapması gerektiği değerlendirmesini yapmıştır. Yazar Türkiye'nin Kore Savaşı'nda İsrail'in ise 1948 savaşında Araplara karşı verdiği mücadelede bir avuç askeri ile ne büyük başarılar elde edebileceklerini ispatladıklarını belirterek, "eğer Batılı ülkeler Ortadoğu'da demokrasi istiyor ve kendi güvenliklerini korumak istiyorsa bu iki ülkeyi desteklemelidir" demiştir.⁴⁹ Öte yandan Şalom gazetesi ABD ve İngiltere'nin Ortadoğu savunması hakkında yaptıkları görüşmeleri, Arap-İsrail anlaşmazlığı çözülmeden başarılı olmasını mümkün görmemiş bu nedenle başından itibaren olumsuz bakmıştır.⁵⁰

Şalom'dan Turgut Yaşın ise DP iktidarının ilk yılını değerlendirdiği oldukça övücü nitelikte makalesinde; hükümetin dış politikada başarıları değerlendirirken özellikle Kore'ye asker gönderme kararına vurgu yapmıştır.⁵¹ Avram Leyon, 1951 sonbaharında yapılan ara seçimler öncesi kaleme aldığı makalesinde DP hükümetinin iç politikada olduğu gibi dış politikada da önemli başarılarla imza attığını, Türkiye'nin bu süreçte uluslararası alanda itibarının arttığını, bilhassa Kore'ye asker gönderme kararının çok önemli olduğunu ve bu kararın ardından Türkiye'nin NATO üyeliğinin batılı ülkelere tarafından etraflıca tartışılmaya başlandığını belirtmiştir.⁵² Şalom'a göre Türkiye-İsrail arasındaki yakınlığın ABD'de tarafından desteklenmektedir.⁵³

⁴⁸ Şalom, 5 Nisan 1951.

⁴⁹ Şalom, 3 Mayıs 1951.

⁵⁰ Şalom, 26 Mart 1953.

⁵¹ Şalom, 10 Mayıs 1951.

⁵² Şalom, 16 Ağustos 1951.

⁵³ Şalom, 31 Temmuz 1952.

Şalom ayrıca İsrail'in kuruluş yıldönümü törenlerine katılmak üzere Tel-Aviv'e davet edilen Türk gazeteci heyet ile ilgili haberlere geniş yer vermiş ve İsrail Dışişleri Bakanı ile yapılan mülakatta bakan; Türkiye'nin dostluğuna İsrail'in çok önem verdiğini, Arap-İsrail sorununda Türkiye'nin hakemliğini arzu ettiklerini yönündeki mesajı Türk kamuoyuna iletmıştır.⁵⁴

Bağdat Paktı

Eisenhower'ın başkan olmasının ardından ABD, Ortadoğu savunmasına dair geniş kapsamlı yeni planlar ortaya koymuştur. Bu kapsamda ABD, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'da yayılmasını engellemek için Batılı ülkeler ile ittifak yapmaya hazır Türkiye, Irak, İran, Pakistan'ın gibi Sovyetler Birliği tehlikesini algılayan bölge ülkeleri ile Kuzey Kuşağı'nı oluşturan savunma anlaşmaları yapmak için hareket geçme kararı almışlardır.⁵⁵

ABD açısından oluşturulacak Kuzey Kuşağı'nın en önemli ülkesi Türkiye'ydi. Çünkü Türkiye, Ortadoğu ile Batı savunma sistemi arasında köprü vazifesi görecek. Ancak Türkiye'nin, Pakistan olmadan Kuzey Kuşağı Projesi'nin tamamlanması mümkün değildi.⁵⁶ Bu nedenle 2 Nisan 1954'de ise Türkiye ve Pakistan Dostluk İşbirliği Anlaşması imzalandı. Ardından askeri içeriği olan bu anlaşmanın benzeri Irak ile yapılarak Kuzey Kuşağı'nın tamamlanması hedeflendi.⁵⁷ Türkiye-Pakistan Anlaşması'ndan Bağdat Paktı'na giden bu süreç Şalom gazetesi tarafından yakından izlenmiştir. Gazetede yapılan değerlendirmelerde Türkiye'nin Müslüman ülkeler ile yaklaşmasından endişe duyulduğu anlaşılmaktadır.

Fuat Köprülü'nün Jerussalem Post gazetesine 3 Aralık 1954'te verdiği demeç üzerine değerlendirmede bulunan Şalom gazetesi editörü, Köprülü'nün Türkiye, Irak, Pakistan içine alacak bir anlaşma için görüşmelerin devam ettiğini yönündeki açıklamasına değinmiş, Türkiye'nin Arapların dostluğunu kazanmak adına eski dostlarına yüz çevirmeyeceğine dikkat çekmiştir. Arap dünyasında konuşulanların aksine gerek Köprülü'nün, gerekse İsrail başbakanının açıklamalarının, iki ülke arasında dostça ilişkilerin süreceğinin en önemli göstergesi olarak değerlendirilmiştir.⁵⁸

Türkiye ile Irak arasında yapılacak anlaşma ile ilgili ilk açıklamalar hakkında değerlendirmede bulunan Şalom editörü, bu görüşmeleri aynı zamanda Arap-İsrail barışı içinde önemli fırsatlar sunacağına dikkat çekmiştir.

⁵⁴ Şalom, 22 Mayıs 1952.

⁵⁵ Kirk J. Beattie, *Egypt During the Nasser Years Ideology Politics and Civil Society*, Westview Press, Oxford, 1994, s.113.

⁵⁶ Kürkçüoğlu, *a.g.e.*, 53-54.

⁵⁷ N.A., FO, 424/295/RK1011/1, Türkiye Yıllık Raporu 1952, 01 Ocak 1955.

⁵⁸ Şalom, 15 Aralık 1954.

Görüşmelere katılan Devlet Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Bağdat'a gitmeden önce ABD, İngiltere ve İsrail elçileri ile görüşmesinin Bağdat'ta yapılan görüşmeye olan ilgiyi arttırdığına dikkat çekilmiştir. Şalom gazetesi, söylentilerin aksine süreç hakkında detaylı bir şekilde bilgilendirilen İsrail hükümetinin bu görüşmelerden rahatsız olmadığını, bundan memnuniyet duyduğunu belirtmiştir.⁵⁹

Lemi Gülman, ise Mısır'ın Ortadoğu barışına mani olan uzlaşmaz tavrına örnek olarak Menderes'in Bağdat dönüşü Mısır'a sunduğu ittifak teklifinin görüşülmeden reddedilmesini göstermektedir.⁶⁰ Gülman, yeni bir Ortadoğu paktı için Menderes ve Nuri Said arasında gerçekleşen görüşmenin İsrail tarafından yakından takip edildiğini, bir Ortadoğu ülkesi olan İsrail'e herhangi bir pakt teklifinde bulunulmadığını hatırlatmaktadır. Gülman, Türkiye, Pakistan, İran arasında yapılacak bir anlaşmanın tepki olarak bir Arap savunma sistemi ortaya çıkarabileceği uyarısında bulunmuştur. Gülman, İsrail'in yapılan görüşmelerin sonuçlarını sabırsızlıkla beklediğini belirttikten sonra ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in Ortadoğu savunması için planlanan paktın içine İsrail'i alacak şekilde tasarlamamasını eleştirmiştir. Ayrıca Dulles'in, Arapların tepkisini çekmemek için İsrail'i planlamanın dışında bıraktığını buna rağmen Arapların katılımını yine de sağlayamadığını belirtmiştir.⁶¹

Avram Leyon ise köşe yazısında DP hükümetinin özellikle Menderes'in son zamanlarda izlediği dış politika ile dünya çapında bir politikacı ve diplomat olduğunu gösterdiğini belirtmiştir. Menderes'in Kıbrıs konusunda büyük bir siyasi olgunluk göstermesinin BM'de, Türkiye lehine karar çıkmasını sağladığını, Nasır'ın "ben Türklerle ne Mısır'da ne Türkiye'de görüşmem" sözlerine Mısır Başbakanı ile istediği yerde görüşmeye hazırım sözleri ile cevap vererek büyük takdir topladığını belirtmiştir. Nasır'ın çocukça hareket tarzına, büyük bir olgunlukla mukabele edildiğini belirterek, Mısır'ın tüm entrikalarına rağmen Menderes'in Türkiye-Irak Anlaşmasını kısa sürede imzalamayı başardığına dikkat çekmiştir. Yazar bu paktın Ortadoğu barışına büyük katkı sunacağına belirterek bunu Menderes'in zaferi olarak ilan etmiştir.⁶²

Lemi Gülman, "Türkiye Ortaşarkta Lider Olmalıdır" başlıklı makalesinde Mısır'ın Ortadoğu'da liderlik iddiasında bulunduğunu ancak bunu gerçekleştirecek kapasitede tek Ortadoğu ülkesinin Türkiye olduğunu göz ardı ettiğini belirtmektedir. Gülman, ayrıca Arap ülkelerinin Türkiye'nin bölgedeki liderliğini engellemek için Yunanistan'ın Ortadoğu savunmasının bir parçası yapmak gibi girişimlerinin nafile olduğunu iddia etmiştir. Türkiye-Irak anlaşmasına cevap olarak Mısır-Suriye arasında yapılması planlanan anlaşmaya

⁵⁹ Şalom, 12 Ocak 1955.

⁶⁰ Şalom, 2 Şubat 1955.

⁶¹ Şalom, 23 Şubat 1955.

⁶² Şalom, 2 Mart 1955.

değinen Gülman, Suriye'yi, Türkiye'nin bölgede huzuru bozacak hiçbir harekete kayıtsız kalmayacağını unutmaması gerektiği konusunda uyarmıştır.⁶³ Gülman, Mısır-İsrail sınırında meydana gelen çatışmaların gerginliği arttırdığına işaret ederek İsrail'in olayları büyüten taraf olmamak adına Araplara karşı Türkler kadar sabırlı davrandığını belirtmiştir.⁶⁴

Lemi Gülman, Nasır'ın ve Arap ülkelerinin, Sovyetler Birliği ile yakınlaşması konusunda DP hükümeti ile benzer kaygıları taşımaktadır. Nasır'ın Moskova'ya yaptığı ziyaret ile ilgili olarak kaleme aldığı makalesinde, Batılı ülkelerin Arap ülkelere silah satmaktan vazgeçmesinin bu ülkelerde bir infial yarattığını ancak Sovyetlerin cazip tekliflerle silah satmasının Arapların iç politikalarında önemli sonuçlar doğuracağını ve onları birer peyk haline getireceği uyarısında bulunmuştur.⁶⁵ Lemi Gülman, Sovyetler Birliği ile Mısır arasında yapılan silah anlaşması sonrası kaleme aldığı makalesinde, Sovyetlerin, Ortadoğu'ya yönelik sızma faaliyetlerinin önlenmesi durumunda bölgede büyük karışıklıklar çıkacağı uyarısında bulunmuştur.⁶⁶

Gülman, Ortadoğu'da gelişmelerin sıcak bir savaşa doğru evrildiği uyarısında bulunduğu bir diğer makalesinde, Sovyetlerin, Arapları peyki haline getirmek istediğini yapılan yardımın kısa zamanda Ortadoğu'da komünizmin yayılmasına neden olacağı uyarısında bulunmuştur. Yazar Sovyetlerin, İsrail'e de silah satma teklifinde bulunduğunu hatırlatarak, İsrail'in komünistlerden silah almanın kendi rejimi için büyük tehlikeler yaratacağını gördüğü, Arapların ise tehlikenin farkında olmadığını iddia etmektedir.⁶⁷ Menderes'in Bağdat ziyareti ile ilgili değerlendirmelerde bulunan Lemi Gülman, Bağdat Pakti'nin 21-23 Kasım 1955 tarihleri arasında Bağdat'ta başbakanlar düzeyinde gizli görüşmeler yaparak ABD'nin askeri komiteye katılması gibi önemli kararlar alındığını, Menderes'in açıklamalarında, Filistin meselesinin çözümünün Ortadoğu'da barış ve huzurun gelmesi için çok önemli olduğunu mesajını verdiğini belirtmiştir.⁶⁸

Avram Leyon, 1955 yılı ile ilgili yaptığı değerlendirmede Bağdat Pakti'nden dünya barışına sunduğu katkı nedeniyle övgü ile söz etmiş, ancak aynı yıl içinde yapılan belediye seçimlerine katılımın azlığının halkın DP ile arasına mesafe koyması olarak değerlendirmiştir. Leyon'a göre bunun sebeplerinden biride 6-7 Eylül olayları nedeniyle ülkenin uluslararası alanda itibarının ciddi manada sarsılmasıdır.⁶⁹

⁶³ *Şalom*, 23 Mart 1955.

⁶⁴ *Şalom*, 21 Eylül 1955.

⁶⁵ *Şalom*, 28 Eylül 1955.

⁶⁶ *Şalom*, 19 Ekim 1955.

⁶⁷ *Şalom*, 2 Kasım 1955.

⁶⁸ *Şalom*, 30 Kasım 1955.

⁶⁹ *Şalom*, 28 Aralık 1955.

Levi Gülman, Bağdat Paktı'nın birinci yılında paktın önemini övücü nitelikteki makalesinde, İsrail'in Bağdat Paktı'ndan kesinlikle rahatsızlık duymadığını ve paktı Ortadoğu güvenliği açısından önemli bir adım olarak gördüğünü tekrarlamıştır. Mısır'ın ise bu paktı Arap Birliği'ni parçalamaya yönelik Batılı ülkelerin içinde bulunduğu bir tertip olarak ve paktın İsrail'in faydasına bir adım olarak gördüğünü belirtmiştir. Gülman, pakta ABD'nin resmi olarak katılımını temenni ettiklerini yazmıştır.⁷⁰

Levi Gülman, Menderes'in Bağdat Paktı konsey toplantısında mevcut Mısır hükümetinin Mısır halkını temsil etmediğine yönelik sözleri üzerine, Nasır'ın Türkiye'ye yönelik bazı yaptırımlar planladığına dair haberler üzerine yaptığı değerlendirmede, Nasır'ın Arap dünyasının "imparatoru" olmak için savaştığı bir ülke aradığını ancak Türkiye ile uğraşmasının ona pahalıya mal olacağını hesaplaması gerektiğini belirtmiştir.⁷¹

Avram Leyon, Mısır ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkiler hakkında yazdığı makalesinde; Mısır lideri Nasır'ın Batılılarla iyi geçinme Sovyetler Birliği ile dostluğunu güçlendirmek üzere uyguladığı iki taraflı politika ile Batılı ülkelere bol ve ucuz kredi, Sovyetlerden de bol bol yeni silahlar aldığı eleştirisinde bulunmuştur. Yazar Sovyetlerin Ortadoğu'da yayılması karşısında İsrail'in İngiltere, Fransa ve ABD tarafından güçlendirilmesiyle bir denge yaratılabileceğini iddia etmektedir.⁷²

Şalom ayrıca Dünya gazetesinden A. İhsan Barlas'ın, İsrail Dışişleri Bakanı'nın istifası hakkında yazdığı makaleyi ilk sayfadan paylaşmıştır. Makalede istifa'nın Bağdat Paktı üyesi Irak ile pakta karşı olan Ürdün arasında, İsrail'e karşı askeri hazırlıkları içeren bir anlaşma yapılmasıyla ilgili olduğu, İsrail'in Arap ülkelerine karşı sertleşeceği iddia edilmiştir.⁷³

Süveyş Krizi

Şalom gazetesi, Mısır'da Hür Subaylar tarafından 23 Temmuz 1952'de darbe yapılarak iktidarın el değiştirmesi ve sonrasındaki gelişmeleri yakından izlemiştir. Mısır'da Hür Subayların gerçekleştirdiği darbe sonrası General Necip tarafından oluşturulan yeni rejim hakkında Dr. Sami Reyhan, makalesinde Mısır'da Kral Faruk'un devrilmesini Türk milletinin büyük bir sevinçle karşıladığını, General Necip'in Mısır'ın Atatürk'ü olmasını umduklarını belirtmiş ve Atatürk'ün "Yurtta Sulh Cihanda Sulh" ilkesini rehber olarak Atatürk'ün yolundan ayrılmamasını tavsiye etmiştir.⁷⁴

⁷⁰ Şalom, 29 Şubat 1956.

⁷¹ Şalom, 25 Nisan 1956.

⁷² Şalom, 25 Haziran 1956.

⁷³ Şalom, 27 Haziran 1956.

⁷⁴ Şalom, 16 Ekim 1952.

Sadece Mısır'da değil Suriye'de meydana gelen gerilim ve bölgeye etkisi Şalom'un önemli gündemi olmuştur. Avram Leyon, Türkiye-İsrail ilişkileri ile ilgili makalesinde, Türkiye'nin kendisi gibi "kılıç kuvvetiyle" bağımsızlığını kazanan İsrail'e karşı Arap ülkelerinden farklı olarak dostça politika izlediğini, iki ülkenin siyasi ve ekonomik alandaki ilişkilerinin geliştiğini belirtmiştir. Leyon, Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'ya yerleşmek için uygun zemin oluşturmaya çaba gösterdiğini belirterek, Suriye'deki son gelişmelere dikkat çekmiştir. Suriye'de Albay Çiçekli'nin Türkiye'den toprak isteme cesaretini Sovyet desteği olmadan asla göze alamayacağını dile getiren yazar, Sovyetler Birliği'nin desteklediği bu tür olayların Türkiye ve İsrail'i birbirine daha fazla yaklaştırdığını belirtmiştir.⁷⁵ Avram Leyon, 1954 seçimleri öncesi kaleme aldığı makalesinde DP hükümetine iç ve dış politikada desteğini sürdürmüştür.⁷⁶ Leyon, "Araplar ne istiyorlar?" başlıklı yazısında Arapların, Türkiye ve İsrail'e karşı cephe aldıklarını iddia ederek Araplar ile İsrail arasındaki sorunlara BM'nin çözüm üretememesi durumunda bölgenin yeni bir savaşa sürükleneceğini iddia etmiştir. Leyon'a göre altı Arap devletinin Türkiye ve İsrail'e karşı cüretkârca eylem ve söylemlerinin arkasında Sovyetler Birliği vardı.⁷⁷

Ortadoğu'da ortak bir güvenlik sistemi kurmak için yoğun müzakerelerin devam ettiği bir dönemde Arap-İsrail barışının önemine dikkat çekilince Şalom gazetesi, İsrail'in her zaman Araplar ile müzakereye hazır olduğunu belirtmiş ve İsrail Dışişleri Bakanı'nın bu konudaki son açıklamasında barış görüşmelerine hazır olduklarına dair verdiği demeci hatırlatmıştır.⁷⁸

Avram Leyon, "Mısır'ın Durumu" başlıklı yazısında Araplar ile İsrail arasında barış yapmadan ABD'nin Mısır'a silah satılmaması gerektiğini, çünkü Nasır idaresindeki Mısır'ın, Türkiye'ye dahi meydan okur hale geldiğine belirtmiştir. Ayrıca İngiltere'nin Süveyş Üssü'nden çekilmesinin İsrail için büyük tehlike yarattığını belirtmiştir.⁷⁹ İngiltere ile Mısır arasında Ekim 1954'te yapılan Süveyş Kanal Üssü hakkındaki anlaşma ile ilgili İsrail'in Ankara Maslahatgüzarı Eliashiv Ben Horin ile mülakat yapan Şalom, Horin'in de belirttiği üzere İsrail hükümetinin İngiltere'nin Süveyş'ten çekilmesinden dolayı endişeli olduğunu, İngiltere tarafından boşaltılan üslerle birlikte Ortadoğu'da Mısır-İsrail güç dengesinin bozulduğuna dikkat çekmiştir. Mısır'ın keyfi bir şekilde Süveyş Kanalını ticari gemilere kapatabileceği uyarısında bulunmuştur.⁸⁰

⁷⁵ Şalom, 2 Temmuz 1953.

⁷⁶ Şalom, 4 Mart 1954.

⁷⁷ Şalom, 1 Nisan 1954.

⁷⁸ Şalom, 28 Temmuz 1954.

⁷⁹ Şalom, 9 Ağustos 1954.

⁸⁰ Şalom, 27 Ekim 1954.

Lemi Gülman aynı günlerde Mısır'ın dış politikası hakkında yazdığı bir diğer makalesinde 19 Ekim 1954'te İngiltere ile Mısır arasında Süveyş Kanalı'ndaki üsler konusunda anlaşma imzalandığını ancak üzerinden üç ay geçmeden, Mısır'ın, Türkiye'ye karşı propaganda yapmaya başladığına dikkat çekmiştir. Mısır'ın kanal ile ilgili anlaşmayı uygulamayacağını iddia eden yazar, Ankara'da Mısır büyükelçisi ile Sovyet Maslahatgüzarı arasında gerçekleşen gizli görüşmelerin basına dahi yansıdığını, ikiyüzlü bir siyaset izleyen Mısır'a karşı müsamahakâr politikalar izlenmesinin yanlış olduğunu belirtmiştir. Yazar ayrıca Salah Salim'in, Türkiye gibi barışsever bir milleti dahi Arap topraklarında gözü olmakla suçladığını hatırlatmıştır.⁸¹

Nasır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirme kararı almasına çok sert tepki veren Şalom; Hitler zamanında dur demeyen Avrupa'nın ağır bedeller ödemediğini, şimdide Nasır'a dur denmezse bu gelişmelerin büyük felakete yol açabileceğini iddia etmiş ve İngiltere, Fransa ve ABD'nin duruma acilen müdahale etmesini istemiştir.⁸² Süveyş Krizi'nin Londra Konferansı'nda görüşüldüğü günlerde Şalom gazetesi, diğer gazetelerde İsrail'in tezlerini destekleyen makaleleri yayınlamış, Nısım Behar Beraha, gibi yazarlar ise "Türk-İsrail Dostluğu ve Mısır" başlıklı makalesinde, İsrail'in barış kadar savaşa da hazır olduğunu belirtmiş, İngiltere ve Fransa'nın sert politikasını destekleyerek Mısır'a gözdağı vermeyi sürdürmüştür.⁸³ Levi Gülman, Mısır'ın uluslararası ilişkilerdeki güvenilmezliğinden bahsettiği makalesinde; Mısır'ın Süveyş Kanalı konusunda bir yandan Türkiye'den destek isterken, diğer taraftan Kıbrıs meselesinde Yunanistan'ı desteklediğini belirtmiştir.⁸⁴

Levi Gülman, Sovyetler Birliği'nin Nasır'a verdiği desteğin Ortadoğu'da bir Hitler ortaya çıkmasına neden olduğunu iddia eden makalesinde, Nasır'ın bugün izlediği Batı karşıtı politikada Batılı ülkelerin Mısır'a bol bol silah ve kredi vermesinin etkili olduğunu belirtmiştir. Gülman, İsrail'in Batılı ülkeler gibi Mısır'da meydan gelen gelişmelere seyirci kalmayarak gerekli tedbirleri aldığını ve İsrail hükümeti yetkililerinin, Mısır'ın savaş açması durumunda Kahire'ye kadar gideceklerini söylediklerini aktarmıştır.⁸⁵ Gülman, savaşın başlamasının ardından kaleme aldığı makalede, savaşın sorumlusunun Mısır olduğunu vurgulamış, Mısır'ın İsrail ile sınırı boyunca yaptığı tacizlere büyük bir sabırla direnen İsrail'i buna cevap veremeyecek kadar aciz görerek büyük hata yaptığını belirtmiştir. Yazar İsrail'in bu savaşta haklılığını inkar etmenin "güneşi ve Allah'ı inkar etmekle" eş tutmuştur.⁸⁶

⁸¹ Şalom, 16 Şubat 1955.

⁸² Şalom, 1 Ağustos 1956.

⁸³ Şalom, 29 Ağustos 1956.

⁸⁴ Şalom, 3 Ekim 1956.

⁸⁵ Şalom, 10 Ekim 1956.

⁸⁶ Şalom, 7 Kasım 1956.

Şalom, Türk basınında İsrail'in saldırısını haklı ve meşru gören köşe yazılarını bu süreçte aktarmıştır. Bülent Ecevit, Ulus'ta yayınlanan makalesinde, İsrail'e yönelik Arap ülkelerinden gelen tehditler ve abluka sürerken, üstelik Arap ülkelerinin silahlanmasını arttırdığı bir dönemde, İsrail'i savaş neden olduğu gerekçesiyle kınamasının insafsızlık olduğunu belirtmiştir.⁸⁷

Şalom gazetesi, Türkiye'nin İsrail'deki elçisini geri çağırmasına dair çeşitli gazetelerde köşe yazarlarının yorumlarına yer vermiştir. Bülent Ecevit bu konu ile ilgili Ulus gazetesindeki makalesinde Tel-Aviv'deki Türk elçinin geri çağırılmasının makul bir açıklama ve gerekçesi olamayacağını, Dışişleri Bakanlığı açıklamasında İsrail adının dahi olmamasını eleştirmiş ve Türk millete karşı bir suç işlememiş olan İsrail ile ilişkileri bozacak bu politika için hükümetin detaylı açıklama yapması istenmiştir.⁸⁸

Levi Gülman, Mısır'ın izlediği dış politika hakkında kaleme aldığı makalesinde Mısır'ın dürüst bir politika takip etmediğini, Türkiye gibi özellikle DP hükümetleri döneminde dünya barışı için yoğun mesai harcayan bir ülkenin ideallerini anlamayarak, ona saldırmayı sürdürdüğünü belirtmiştir. Mısır'ın Sovyet peyki haline geldiği iddiasını tekrarlamıştır.⁸⁹

Avram Leyon yazılarında İsrail'in savaşa gücünü Tevrat'tın, İsrail Genelkurmay Başkanı'na verdiği ilhamdan kaynaklandığını yazmıştır. BM'nin İsrail'in işgal ettiği yerlerden çekilmesi yönündeki kararına karşı çıkmış ve ABD'nin Mısır'a yönelik politikası eleştirilmiştir.⁹⁰ Leyon, 1956 yılını değerlendirdiği köşe yazısında Türk dış politikasının 1956 yılı boyunca izlediği dürüst politika ile dünya çapında itibarının arttığını, Bağdat Paktı'nın güçlendiğini belirtirken, Süveyş Krizi'ne ve Türkiye'nin İsrail elçisini geri çağırmasına hiç değinmemiştir.⁹¹

Eisenhower Doktrini

Süveyş Krizi sonrası İngiltere'nin Ortadoğu'dan çekilmesiyle bölgede oluşan güç boşluğunun Sovyetler Birliği tarafından doldurulma girişimleri ve bölgede komünizm tehlikesinin artması üzerine, ABD Başkanı Eisenhower, 5 Ocak 1957'de ABD Kongresi'ne Eisenhower Doktrini adını taşıyan mesajını yollamıştır. Eisenhower, yaptığı açıklamada uluslararası komünizmin Ortadoğu'da yayılmasını engellemek, bölge ülkelerinin siyasal bağımsızlığını korumak için yardım isteyen ülkelere ABD silahlı kuvvetleri

⁸⁷ Şalom, 21 Kasım 1956.

⁸⁸ Şalom, 5 Aralık 1956.

⁸⁹ Şalom, 12 Aralık 1956.

⁹⁰ Şalom, 26 Aralık 1956.

⁹¹ Şalom, 2 Ocak 1957.

yardımda bulunacağını söylemiştir.⁹² Eisenhower Doktrini'ne, Türkiye ve İsrail destek verirken, Mısır, Suriye gibi Sovyetler Birliği ile yakın ilişki içinde olan ülkeler karşı çıkmıştır. Doktrinin ilanının ardından Şalom'da Levi Gülman, yaptığı değerlendirmede bunun geç alınmış ancak çok yerinde bir karar olarak değerlendirmiştir.⁹³

Süveyş Krizi ve Eisenhower Doktrini sonrası Şalom'da İsrail tezlerine yakın değerlendirmeler yapan Türk gazetecilerin makalelerine daha fazla yer verilmiştir. Levi Gülman, İsrail'in 10. Kuruluş yıldönümü münasebetiyle kaleme aldığı yazısında, İsrail'in son on yılda elde ettiği başarılarından söz ettikten sonra, İsrail'in dış politikada Türkiye'nin takip ettiği politikayı benimseyerek, Türkiye gibi, sözüne güvenilir ve güçlü bir ülke olmayı hedeflediğini belirtmiştir.⁹⁴ Gülman, "Bağdat Paketi ve Süveyş Kanalı" başlıklı makalesinde, Bağdat Paketi'nin Karşı'de yapacağı konsey toplantısı hakkında değerlendirmede bulunmuştur. Gülman, toplantıda Süveyş Kanalı, Akabe Körfezi, Arap-İsrail sorunu gibi konuların ele alınacağını belirterek, bu konuda pakta üye olan ülkeler arasında görüş birliğinin olmasının önemine dikkat çekmiştir. Türkiye'nin bölgedeki gerilimin düşmesi ve Soğuk Savaş'ın sona ermesinde çok önemli rolü olduğunu dile getiren yazar, bu toplantının bölge sorunlarına çözüm sunmasını umduklarını belirtmiştir.⁹⁵ Levi Gülman, "Türkiye-Mısır Münasebetleri" başlıklı yazısında Ticaret ve İktisat Bakanı Abdullah Aker'in davet üzerine Kahire'ye yaptığı ziyareti değerlendirmiştir. Gülman, bu ziyaret ile iki ülke arasındaki dostluğu ve ticari ilişkileri geliştirmeyi hedef alındığını belirtmiş, Aker'in ziyaret ile ilgili açıklamasına yer vererek, Türkiye-Mısır ilişkilerini iyileştirmeye yönelik bu adımın samimiyetinin zamanla ortaya çıkacağını vurgulamıştır.⁹⁶ Gülman, Ürdün ile Suriye arasında artan gerilime değinerek Ortadoğu'da tek istikrarsızlık sebebi olarak Arap-İsrail sorununu görmemek gerekir demiş ve Araplar arası problemlerin, Mısır ve Suriye liderlerinin diktatörce davranışlarının bölgede gerilimi arttırdığına vurgulamıştır.⁹⁷

Suriye Krizi

Sovyetler Birliği'nin Eisenhower Doktrini sonrası Suriye'de faaliyetlerini arttırması ve burada komünistlerin darbe yaparak iktidarı ele geçirme olasılığı Ağustos 1957'de Türkiye'nin Suriye'ye yönelik askeri önlemler almasına neden

⁹² Ömer Kürkçüoğlu, *Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası 1945-1970*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972, s. 114-115.

⁹³ *Şalom*, 9 Ocak 1957.

⁹⁴ *Şalom*, 8 Mayıs 1957.

⁹⁵ *Şalom*, 5 Haziran 1957.

⁹⁶ *Şalom*, 17 Temmuz 1957.

⁹⁷ *Şalom*, 7 Ağustos 1957.

olmuştur. Ortadoğu'da gerilimin artmasına neden olan bu gelişme Şalom gazetesi tarafından da yakından takip edilmiştir.

Levi Gülman, "Ortadoğu'da Rus Nüfuzuna Son Verilmelidir" başlıklı makalesinde, Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye askeri ve ekonomik yardım bahanesiyle yerleşmeye çalıştığı belirterek, Suriye'nin bu yardımlar sayesinde güçlendiğini bunun yeni bir Arap-İsrail çatışmasına yol açabileceği iddiasında bulunmuştur. ABD'nin bu duruma seyirci kalmaması istenmiştir.⁹⁸ Gülman, Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye son anlaşmalarla birlikte yerleştiğini, bu durumdan NATO ve Bağdat Paktı'na üye devletlerin kaygı duymasının doğal olduğunu belirterek, bu şartlar altında Ortadoğu'da barışın gerçekleşmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir. Gülman, Eylül 1957 boyunca Batılı ülkelerin geç kalmadan Suriye'ye müdahale etmesi gerektiği yönündeki görüşlerini köşesinde paylaşmıştır.⁹⁹ Levi Gülman, ayrıca Sovyetler Birliği'nin Sputnik adı verilen uyduyu göndermesinin ardından artan özgüvenin etkisi ile Kruşçev'in son açıklamalarındaki tehdit dozunun arttığını belirtmiştir. Kruşçev'in Türkiye'nin Suriye'ye saldırması durumunda harekete geçeceklerini belirttiği açıklamasına hükümetin ve ABD'nin çok sert tepki verdiğini belirterek, Sovyetlerin amaçlarına ulaşmak için iftira kampanyası yürüttüğünü iddia etmiştir.¹⁰⁰

Avram Leyon, 1957 seçimlerine giden süreçte yaşanan krizi değerlendirirken, bu süreçte Sovyetlerin sert notalar vererek sınırimıza asker yığdığını, Mısır'ın Suriye'ye 15000 asker gönderdiğini, DP'nin bu gelişmeler nedeniyle dış meselelere dikkat çekmeye çalıştığı bir dönemde muhalefetin sadece seçimlere odaklandığı eleştirisinde bulunmuştur.¹⁰¹ Levi Gülman, Mısır'ın Suriye'ye gönderdiği 15000 askeri Türkiye ve İsrail sınırına yığdığını belirterek, Sovyetlerin, Ortadoğu barışını bozmaya yönelik bu hamlesinin boşa çıkarmak için sorunun BM'ye aktarılması görüşünü savunmuştur. Gülman, ABD'nin Mısır'a yönelik tavizkar politikasının Suriye'ye Sovyetlerin yerleşmesinde en önemli sebeplerden biri olduğunu iddia etmektedir.¹⁰² Levi Gülman, Dulles'in Ankara ve Tahran'a yapacağı ziyaretin Mısır'ı, Bağdat Paktı güçleneceği için rahatsız ettiğini belirtmektedir.¹⁰³ Bağdat Paktı üyesi devletlerin dışişleri bakanlarının ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in da katılımı ile Ankara'da gerçekleştirdiği toplantı hakkında değerlendirme yapan Levi Gülman, Başbakan Menderes'in önemli nutkuyla başlayan toplantıda Nuri Said'in ısrarla

⁹⁸ Şalom, 21 Ağustos 1957.

⁹⁹ Şalom, 28 Ağustos 1957.

¹⁰⁰ Şalom, 16 Ekim 1957.

¹⁰¹ Şalom, 23 Ekim 1957.

¹⁰² Şalom, 29 Ekim 1957.

¹⁰³ Şalom, 15 Ocak 1958.

Arap-İsrail meselesini gündeme getirmeye çalıştığını ancak başarılı olmadığını belirtmiştir.¹⁰⁴

Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Kurulması

Mısır ve Suriye arasında kurulan birlik hakkında değerlendirmesinde Levi Gülman, birliğin Sovyetler Birliği'nin teşvikiyle kurulduğu, bu birliğin amacının Arap ülkelerini ele geçirmek olduğunu iddia etmiştir. Yazar bu gelişmenin Ortadoğu barışını zora soktuğunu belirterek, İsrail'in Sina'dan geri çekilmeye zorlanmasıyla olayların önünün açıldığı iddia etmiştir.¹⁰⁵ Levi Gülman, Irak-Ürdün birleşmesi hakkında yaptığı değerlendirmede ise Mısır-Suriye birleşmesi bu birleşmeyi tetiklediğini belirterek bu birliğe ABD'nin de desteğiyle Kuveyt ve Bahreyn'inde dahil olabileceğini iddia etmiştir. Levi Gülman, Mısır-Suriye birleşmesinden sonraki yazılarında Nasır'ın Suriye'yi "ilhak" etmesi olarak bahsetmiştir.¹⁰⁶

Selim Y. Saltı, Arap dünyasında meydana gelen son bölünmeleri değerlendirirken bölgedeki Arapların bütün Arap dünyasını sosyalist diktatörlüklerin altında toplamak isteyenler, bütün Arapları tek bir krallık tacı altında toplamak isteyenler ve Suudlar olarak bölündüğünü ancak bunların kurduğu ittifakların kırılğan olduğunu tıpkı Osmanlı Devleti'ni arkadan vurdukları gibi birbirlerini de vurabileceklerini iddia etmiştir.¹⁰⁷

Avran Leyon, "Paktların Kıymeti" başlıklı köşe yazısında devletlerin birbirleriyle imzaladıkları ekonomik işbirliği, dostlu ve saldırmazlık anlaşmalarının sadece barış dönemlerinde karşılıklı temasların artmasını sağladığını belirterek çeşitli örneklerle bunu açıklamışlardır. Verdiği örnekler içinde Bağdat Paktı da yer almaktadır. İngiltere ile Türkiye arasında Kıbrıs meselesi ile ilgili çıkan gerilimin ittifak ruhuna uymadığını belirten yazar, artık Türkiye'nin bir savaş durumunda ne NATO ne BM nede Bağdat Paktı'na güvenmeyeceğini, Kıbrıs meselesi ile bu durumun net bir şekilde ortaya çıktığını, milletin tek vücut olarak hükümetin bu konuda alacağı kararları desteklemesinin en sağlam politika olduğunu belirtmiştir.¹⁰⁸

Levi Gülman, Kıbrıs meselesiyle ilgili kaleme aldığı bir diğer makalesinde, Türk hükümetinin adanın taksim edilmesi tezine destek vererek, tek çözümün bu olduğunu belirtmiştir. İngiltere'nin adada EOKA'nın terör eylemlerini engelleyemediğini belirten yazar, İngiltere'nin adadaki Türklere yönelik saldırılar karşısında izlediği politikanın müttefiklik ruhuna aykırı

¹⁰⁴ *Şalom*, 5 Şubat 1958.

¹⁰⁵ *Şalom*, 12 Şubat 1958.

¹⁰⁶ *Şalom*, 19 Şubat 1958.

¹⁰⁷ *Şalom*, 26 Şubat 1958.

¹⁰⁸ *Şalom*, 9 Temmuz 1958.

olduğunu birazda tehditkâr bir üslupla belirtmiştir.¹⁰⁹ Levi Gülman'a göre Kıbrıs meselesi ile ilgili Zürih'te devam eden görüşmelerin Türkiye'nin başarısı ile sonuçlanmıştır.¹¹⁰

Irak İhtilali

Irak'ta 14 Temmuz 1958'de Nuri Said'in devrilmesi ve monarşinin sona ermesi ile ilgili olarak yaptığı değerlendirmede Levi Gülman, darbenin arkasında Nasır ve Sovyetler Birliği'nin olduğunu iddia etmiş, ABD'nin Süveyş Krizi esnasında izlediği yanlış politikayı tekrarlamayarak Lübnan'a derhal asker göndermesini desteklemiştir.¹¹¹ Levi Gülman, Lübnan olayları hakkındaki makalesinde Lübnan'da meşru hükümeti devirmek için Mısır ve Suriye'nin tahriki ile başlayan olayların büyüdüğünü ve Lübnan hükümetinin ABD'den yardım istediğini belirtmiştir. Gülman, Lübnan'daki olayların talimatının Nasır tarafından Moskova'dan verildiğini ve Lübnan'da muhaliflerin Rus menşeli silahlar kullandığını iddia etmektedir.¹¹²

Avram Leyon'da köşesinde yaptığı değerlendirmede Ortadoğu'daki bunalımın ABD'nin Süveyş Krizi esnasında yerinde olmayan müdahalesi ve İsrail'i çekilmeye zorlaması, kanal ile ilgili Nasır'ın dayatmasının ABD tarafından kabul edilmesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Nasır'ın Arap dünyasının lideri olma tutkusunun önündeki en önemli engelin Bağdat Pakti olduğunu belirten yazar, Irak'ın ve Nuri Said'in bu nedenle hedef alındığını iddia etmektedir. Ancak Nasır'ın, Nuri Said'i devirerek Bağdat Pakti'ni ortadan kaldırma planının Türkiye'nin duruşu nedeniyle boşa çıktığını belirtmektedir.¹¹³ Avram Leyon tarafından 1959 yılı ile ilgili değerlendirmede Türk dış politikasına değinilmemiştir.¹¹⁴

Sonuç

Türkiye'de Yahudi cemaatin en önemli gazetelerinden olan Şalom, Türk dış politikasının Ortadoğu'ya yönelik ilgisinin arttığı bir dönemde yayın hayatına başlamıştır. Bu dönem aynı zamanda Ortadoğu'da büyük krizlerin ve savaşların yaşandığı dönemin başlangıcıdır. Balfour Deklarasyonu ile Filistin'de bir Yahudi devleti kurma çalışmaları İngiliz manda yönetimi döneminde devam etmiş, Şalom gazetesinin kurulduğu günlerde Filistin meselesi Birleşmiş Milletlere taşınmıştır. 14 Mayıs 1948'de İsrail devletinin kurulması ile başlayan

¹⁰⁹ Şalom, 16 Temmuz 1958.

¹¹⁰ Şalom, 18 Şubat 1959.

¹¹¹ Şalom, 23 Temmuz 1958.

¹¹² Şalom, 28 Mayıs 1958.

¹¹³ Şalom, 23 Temmuz 1958.

¹¹⁴ Şalom, 31 Aralık 1959.

I. Arap-İsrail Savaşı'nın ardından Ortadoğu, Demokrat Parti iktidarı boyunca Dünya'nın en gergin ve çatışmalı bölgesi olmuştur. Bu süreçte Demokrat Parti, Batılı müttefiklerinin yönlendirmesi ile Ortadoğu'ya yönelik bir dizi ittifak politikası izlemiştir. Ortadoğu'da derin bunalımların yaşandığı bir dönemde DP'nin izlediği politika, Ortadoğu'yu Türk dış politikasının ana gündem maddesi haline getirmiştir.

Bu süreçte Şalom gazetesi yayınladığı Türkçe makalelerle Türkiye'de yaşayan Yahudi cemaatin, Türkiye'nin Ortadoğu'ya yönelik politikasına ve Ortadoğu'daki gelişmelere yönelik görüşlerini kamuoyuyla paylaşan en önemli yayın organıdır. Şalom gazetesinin Ortadoğu'da iki önemli gündemi olduğu; İsrail ve Sovyetler Birliği'nin bölgedeki faaliyetleri hakkında pek çok Türkçe makale yayımlandığı görülmektedir.

Şalom, DP iktidara gelmeden önce, CHP hükümetini, Filistin'in taksim edilmesi planına karşı çıktığı için kıyasıya eleştirmiş, hatta bu konuda müttefiki olan ABD ile aynı çizgide durmamak ile itham etmiştir. İsrail Devleti'nin kurulması ve I. Arap-İsrail Savaşı sürecinde Şalom yazarları hükümete yönelik eleştirinin dozunu düşürerek, daha çok Türkiye'nin Arap-İsrail çatışmasındaki arabulucu olabileceği yönünde vurgu yapmıştır. Türkiye'nin Filistin meselesinin çözümüne aktif bir şekilde destek verdiği Filistin Uzlaştırma Komisyonu üyeliğine Şalom'un tam destek verdiği görülmektedir. I. Arap-İsrail Savaşı'nın ardından Şalom gazetesinin Türkiye'nin İsrail devletini tanıması için yoğun bir propaganda yapmıştır. Bu süreçte Şalom, Türkiye-İsrail arasında kurulacak siyasi ve ekonomik ilişkilerin önemini ve değerini pek çok kez işlemiştir. Türkiye'nin İsrail devletini tanımak konusunda izlediği temkinli siyaset ise Şalom tarafından eleştirilmiştir. CHP hükümetinin İsrail'i tanıma kararı almasının ardından Şalom, hükümeti Ortadoğu'da izlediği politika için tebrik etmiştir. Türkiye-İsrail ilişkilerinin hızla geliştiği CHP iktidarının son döneminde Şalom, Türk dış politikasını çok başarılı buluyor ve Türkiye'nin Ortadoğu'da barış için çok kritik bir ülke olduğunu vurguluyordu.

DP'nin 14 Mayıs 1950'de iktidara gelmesinin ardından Türkiye'nin Ortadoğu politikasında İsrail ile yakın ilişkilerini sürdürmesi, Şalom gazetesi tarafından desteklenmiştir. Türkiye ile İsrail'in yakınlaşmasının Sovyetler Birliği'nin Ortadoğu'daki faaliyetlerini engelleyeceği, bu süreçte pek çok kez gündeme getirilmiştir. Şalom ayrıca Kore meselesi ve Sovyetler Birliği ile ilişkiler konusunda Ortadoğu'da Türkiye ve İsrail'in Batılı ülkeler ile uyumlu bir siyaset izlediğine dikkat çekmiştir.

DP'nin iktidara gelmesinin ardından Batılı ülkeler ile Türkiye'nin Ortadoğu'da askeri ittifaklar kurmaya yönelik çalışmaları Şalom'un uzun süre gündemini işgal etmiştir. Şalom, hükümetin Arap ülkelerinden ziyade İsrail'e yönelmesinin ve bu ülke ile askeri ittifak imkanları aranması taraftarıdır. DP

iktidarının ilk yılında yapılan değerlendirmede DP dış politikasına Şalom editörleri övgüler yağdırdıkları görülmektedir.

Şalom, DP'nin Ortadoğu politikasının omurgası olan Bağdat Pakti konusunda açık bir muhalefet sergilemediği ancak sık sık Türkiye'nin Bağdat Pakti ile birlikte Arap ülkelerine yönelerek İsrail gibi dost ülkeleri unutmaması gerektiği mesajını verdiği görülmektedir. Şalom ayrıca İsrail'in Bağdat Pakti'nden rahatsız olmadığı bilakis desteklediğini vurgulamaktadır. Bağdat Pakti'nin ardından Türkiye ile Mısır, Suriye arasında artan gerilimde Türk hükümetinin haklılığını vurgulayan pek çok makale yayınlanmıştır.

Süveyş Krizi patlak verdiğinde Şalom, İsrail'in bu meseledeki haklılığı ve mağduriyetini işlemiş, Arap ülkelerinin Ortadoğu'da, Türkiye ve İsrail'e karşı izlediği saldırgan politikanın arkasında Sovyetler Birliği'nin olduğunu iddia ederek, Türkiye ve İsrail'in Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi konusundaki görüşlerinin örtüşmesini sağlamaya çalışmıştır. Şalom, Süveyş Kanalı'nın millileştirilmesi konusunda DP hükümeti ile benzer görüştedir. Bunu tek taraflı alınan bir karar olduğunu için eleştirmektedir. Süveyş Kanalı ile ilgili olarak Londra Konferansı toplandığı ve İsrail'in Mısır'a yönelik saldırı planları yaptığı günlerde, Şalom gazetesinin Türkçe yayınlanan sütunlarından Türkiye ve İsrail arasındaki dostluğa vurgu yapan ve İsrail'in Mısır ile savaşmaktan çekinmeyeceğine dile getiren makaleler yayınlanmıştır. İsrail, Fransa ve İngiltere'nin Mısır'a yönelik saldırısı esnasında ve Türkiye'nin Tel-Aviv elçisini geri çağırması sonrasında Şalom'un Türkçe sütunları hükümetin tutumunu doğrudan eleştirmekten kaçınmıştır. Bu süreçte Türk basınında, İsrail ile İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a karşı başlattığı savaşın meşru gerekçeleri olduğunu savunarak destek veren ve İsrail elçisinin geri çağırılmasını yanlış bulan köşe yazılarına yer verilmiştir.

Süveyş Krizi'nin ardından Ortadoğu'da Sovyetler Birliği yayılmasını engellemek amacıyla ilan edilen Eisenhower Doktrinine ilk desteği veren ülkelerden biri Türkiye olmuştur. DP hükümetinin, Eisenhower Doktrinine verdiği destek Şalom gazetesi tarafından, İsrail'in de doktrine destek verdiği hatırlatılarak, takdirle karşılanmıştır. 1957 yılında Türkiye-Mısır arasında yapılan görüşmelere şüphe ile bakan Şalom, Suriye Krizi esnasında hükümete tam destek vermiştir.

Şalom, 1958 yılında kurulan Suriye-Mısır birliğini DP hükümeti gibi başlangıçta sert tepki göstermiş ancak Türkiye'nin müttefiki Irak ile Ürdün arasında kurulan birliği, Suriye-Mısır birliğinin kurulmasından sonra ortaya çıkan bir zorunluk olarak değerlendirmiştir. Şalom, Irak'ta meydana gelen darbe ile Türkiye'nin Arap dünyasındaki tek müttefikini kaybetmesini DP hükümeti gibi kaygı ile karşılamış, Ürdün ve Lübnan'a İngiltere ve ABD tarafından yapılan müdahaleye yine hükümetin paralelinde durarak destek vermiştir.

şalom gazetesinin 27 Mayıs 1960'da DP hükümetinin devrilmesine kadar geçen süre içinde yayınladığı Türkçe makalelerde hükümetin Ortadoğu politikasına karşı oldukça ilgili ve destek veren bir görünümü vardır. Bunun yanında eleştiriler doğrudan değil Türk basınında yayınlanan makalelerin şalom'a aktarılmasıyla yapıldığı görülmektedir. Türkçe yayınlanan makaleler aracılığı ile şalom, Yahudi cemaatin görüşlerini daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamayı hedeflemiştir. Gazetede yayınlanan İsrail yanlısı makalelerin çokluğu şalom'un Türkiye'nin Ortadoğu politikasında Araplardan ziyade İsrail'i mtfevik olarak gördüğünü ve bunun için propaganda yaptığını göstermektedir.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

N.A., FO, 424/295/RK1011/1, Türkiye Yıllık Raporu 1952, 01 Ocak 1953.

II. Resmi Yayınlar

Ayın Tarihi

III. Süreli Yayınlar (Gazete ve Dergiler)

Şalom

IV. Kitaplar

Armaoğlu, Fahir *Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989.

Beattie, Kirk J., *Egypt During the Nasser Years Ideology Politics and Civil Society*, Westview Press, Oxford, 1994.

Bali, Rifat N. *Cumhuriyet yıllarında Türkiye Yahudileri bir Türkleştirme Serüveni (1923-1945)*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2001.

Bektaş, Fadime, *Demokrat Parti'nin Ortadoğu Politikası*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2006.

Güleryüz, Naim A. *Türk Yahudi Basını Tarihi: Süreli Yayınlar*, (Yayına Hazırlayan: Gila Erbeş), Gözlem Gazetecilik Basın ve Yayın A.Ş., İstanbul, 2015.

Kürkçüoğlu, Ömer, *Türkiye'nin Arap Ortadoğu'suna Karşı Politikası 1945-1970*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1972.

